

ПОТЕКЛОТО НА ТЕКСТОТ НА МАКЕДОНСКОТО КИРИЛСКО ЛИВЧЕ

Прѣѣтелю
профессорѣ докторѣ Божидарѣ Видоѣскомѣ
къ ѣгѣ шестидесятилѣтѣю

Франтишек Вацлав МАРШ, Виена

0.1 Македонското кирилско ливче или кирилското ливче на Гилѣфердин спаѓа во неголемиот број на канонските (класични) старословенски споменици; во списоците се наведува кон крајот — меѓу малите кирилски ракописи, меѓу кирилските одломки. Ливчево го најде Александр Фјодорович Гилѣфердин (1831-1872) во Македонија¹ (оттаму имињата) и му го подари на Измаил Иванович Срезневски; сега се наоѓа во библиотеката на Академијата на науките на СССР во Ленинград (собрание Срезневского, № 63).

0.2 Првпат споменикот беше издаден од Срезневски, во 1863. година; изданиево двапати беше препечатено. Повторно го издадоа Г. А. Илински (1906), Ј. Курз (1948) и А. Минчева (1978).² Освен тоа, научно го иследуваа

¹ Не е познато ни каде е најден ракописот, ни при какви околности.

² И. И. Срезневский, Известия Имп. Археологического общества 5 (1863) 66-68; Древние глаголические памятники сравнительно с памятниками кириллицы, С.-Петербург 1866, 276; Древние славянские памятники юсового письма..., Сборник III отд. русского языка и словесности, С.-Петербург 1868, 192-193; — Г. А. Ильинский, Македонский листок — отрывок неизвестного памятника кирилловской письменности XI—XII вв., Памятники старославянского языка I/5 (Отделение русского языка и словесности Имп. АН), С.-Петербург 1906; — М. Weingart — J. Kurz, Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského, 2. vyd., Praha 1949, 108-110 (Kurz — во второто издание — го провери текстот по снимките); — А. Минчева, Старобългарски кирилски откъследи, София 1978, 76-89, 110-111.

пред сè В. Јагиќ, А. Вајан, К. Хоралек, Ј. Вашица, Ф. Славски, К. Трост и А. Е. Наумов.³

0.3 Срезневски констатира дека Македонското кирилско ливче претставува дел на една книга »в којорой находился вероятно один из трудов первых славянских переводчиков«; истовремено утврдува дека текстот е многу близок на прологот на Јоан Егзарх кон неговиот превод на *Богословие на Јоан Дамаскин*⁴ и го објави ливчето паралелно со текстот на Јоан Егзарх. — Илински го презеде мислењето на Н. К. Николски (кое Николски писмено му го соопшил) дека содржината на текстот можела да се однесува »к ряду толкований (на евангелия), подобных толкованиям на пророков (Упирия Лихого) и др.«; тој и ги нагласи варијантните разлики меѓу македонското ливче и Јоан Егзарх.⁵ — Потоа долго време никој не обрна посебно внимание на овој споменик; во триесеттите години на нашиот век чешкиот славист и палеословенист М. Вајнгарт напиша: »Je to volné zpracování prologu Jana Exarcha bulharského k jeho překladu Bogoslovija Jana z Damašku.«⁶ — А. Вајан во својата значајна статија (1948) дојде до заклучокот дека во Македонското кирилско ливче се запазила една одломка на прологот на Константин Философ (св. Кирил) кон неговиот превод на апракос-евангелието. Неговиот поглед го примија Хоралек, Вашица, Славски и

³ V. Jagić, *Codex slovenicus rerum grammaticarum* — Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке, (репринт: München 1968 — Nachdruck des Separatdrucks: Berlin 1896; во серијата: »Slavische Propyläen«, Bd.25) — во рамките на изданието и проучувањето на »Рассуждение Иоанна Екзарха болгарского о славянском языке в предисловии его к переводу Богословия св. Иоанна Дамаскина«, 32-37 (посебно во последниот отсек); — A. Vaillant, *La préface de l'Évangéliste vieux-slave*, RÉS 24 (1948) 5-20; — истиот, *Textes vieux-slaves*, II: Traduction et notes, Paris 1968 (»Textes publiés par l'Institut d'Études slaves«, VIII/2), 52-54 и (»Предговор на Јоан Егзарх«) 59-62; — К. Норајлек, *Св. Кирил и семитские языки*, For Roman Jakobson, The Hague 1956, 230-234 (Мак. л.: 231-232); — J. Vašica, *Literární památky epochy velkomoravské 863-885*, Praha 1966, 25-26, 101-102; — F. Sławski, *Początki piśmiennictwa starobułgarskiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego — Prace Historycznoliterackie, z. 17 (1970) 27; — K. Trost, *Die übersetzungstheoretischen Konzeptionen des Cyrillisch-mazedonischen Blattes und des Prologs zum Bogoslovie des Exarchen Joann (Zugleich ein Beitrag zur Frage der Autorschaft Konstantin-Kyrills)*, Slavistische Studien zum VII. Internationalen Slavistenkongress in Warschau 1973, München 1973, 497-525; — A. E. Naumow, *Najstarsze słowińskie rozważania o sztuce tłumaczenia*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego — Prace Historycznoliterackie, z. 33 (1975) 9-17.

⁴ Древ. слав. пам. јусового письма, 39.

⁵ Оп. cit., 22-23.

⁶ M. Weingart, *Rukověť jazyka staroslověnského*, I, Praha 1937, 50.

во едно модифицирано сфаќање и Трост; тој гледа во Јоановиот пролог една целесообразна преработка на Кириловото сочинение. — А. Е. Наумов повторно го проучи со голема ерудиција и ориентација целиот комплекс на проблемите и заклучи дека веројатно постоела една великоморавска инструкција за преведување од грчкиот на словенскиот јазик, која беше на свој начин преработена (адаптирана) во првите јужнословенски центри-наследници: во Македонското кирилско ливче ја имаме охридската варијанта, кај Јоан Егзарх — преславската. Што се однесува на примерите (изразите) наведени во текстот, Вајан се трудеше по можност сите да ги поврзе со библиските места во апракос-евангелието; Наумов ја искажа желбата во таа смисла систематски да се проследат и соодветните места во другите библиски книги, вклучително со Стариот завет.⁷

1 Во нашите обмислувања нема да се занимаваме со структурата на трактатот, со употребените цитати и извори ни со неговото значење како прво словенско дело од теоријата на преведувачката уметност. Ќе го обрнеме нашето внимание на тој дел на текстот каде што се наведуваат примерите на грчките и на словенските зборови.

Македонско кирилско ливче:⁸

Fol. verso 6

⟨...ѡкоже грѣѣскы мж-⟩

7 жьско има потамо(с) астирь а словѣ⟨ньскы женьско рѣ-⟩

8 ка съвѣзда · и пагы то грѣѣскы п⟨?... женьска⟩

9 имена и словѣньск(н) ⟨ы мжжска .....и пагы глаго-⟩

10 лемь елинскы панта та⟨ѣта ..... а словѣ-⟩

11 ньскы вьсе се прид⟨еть .....⟩

12 ны и пакъ панта т(а) ⟨едни елинскы : а словѣньскы⟩

13 вьсѣ азыц(и) .....

Прологот на Јоан Егзарх кон Богословие на Јоан Дамаскин:⁹

⁷ Така, на пример, обрнува внимание дека зборовите жаба и оѣна се потврдени во книгата Исход и во Псалтирот (не го споменува Откровението, сп. понатаму).

⁸ Види Илински, 8; — Вајан, RES, 9; — Минчева, 78, 80. — Место а ѣ печатиме а с.

⁹ Руско-цел. ракопис од XII век; Јагич, 35; Илински, 22.

... АКОЖЕ СЕ ГРЪУЬСКЪИ ВАТРАХОС И ПОТАМОСЪ, СЛОВѢНСКЪИ ЖАБА И РѢКА · И ПAKЪИ ТАЛАСА, ИМѢРА, АНАТОЛИ ГРЪУЬСКЪИ ЖЕЊЕСКАТА ИМЕНА, А СЛОВѢНСКЪИ МОУЖЬСКАА · МОРЕ ДЊЪ ВЪСТОКЪ. И ПAKЪИ ГЉЕМЪ ЕЛИНСКЪИ · ПАНЪТА ТА ЕЗНИ, А СЛОВѢНСКЪИ ВСИ КАЗЪЦИ.

Забелешки. (1) Приближниот број на загубените букви (најдобро во изданието на Минчева) ни дозволува и во Македонското ливче да ја претпоставиме можноста на првобитната присутност на исти читања како кај Јоан Егзарх, то ест таласа, имѣра, анатоли (рече 8; Минчева чита п... каде што го очекуваме зборот таласа · »... сѣвсем јасно се вижда п«, стр. 89), море дѣнь вѣстокъ (р. 9.) и панта та едни (р. 12.) – (2) вѣсѣ (р. 13.) место вѣси – (3) море (Јоан Егзарх) не е од машки род, туку од среден. – (4) езни (Јоан Егзарх): во старословенските споменици не знам друг пример да се изразува грчкото θ со помош на буквата з.

Преглед на наведените грчки и словенски примери:

	Мак. ливче:	Јоан Егзарх:
1. <i>βάτραχος</i> — жаба	-	+
2. <i>ποταμός</i> — рѣка	+	+
3. <i>ἀστὴρ</i> — ѕвѣзда	+	-
4. <i>θάλασσα</i> — море	? ¹⁰	+
5. <i>ἡμέρα</i> — дѣнь	?	+
6. <i>ἀνατολή</i> — вѣстокъ	?	+
7. <i>πάντα ταῦτα</i> (ἤξει) — вѣсе се прид(етъ)	+	-
8. <i>πάντα τὰ ἔθνη</i> — вѣси казъци	+	+

Сигурна разлика меѓу Мак. л. и Јоан Егзарх се забележува во примерите број 1, 3 и 7; сигурно се поклопуваат примерите 2 и 8.

2 Од сите изрази што ги приведува Јоан Егзарх, најмала и најјасно определена фреквенција во библијата има зборот *βάτραχος* — жаба: тој доаѓа во блиските книги 14 пати, од тоа 11 пати во Исходот (египетското зло, Исход 8,2.3.4.5.6.7.8.9.11.12.13) двапати во псалтирот (Псалм 77,45 и 104,30) и еднаш во Новиот завет, во Откровението на Јован Богослов (Apocalypsis) 16,3.¹¹ Во це-

¹⁰ Сп. забелешка 1.

¹¹ Сп. E. Hatch – H. A. Redpath, Concordance to the Septuagint, I, Oxford 1897, s. v.; – A. Schmoller, Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament – Concordantiae Novi Testamenti Graeci, 15. Aufl., Stuttgart 1973, s. v.; – (лат.) Concordantiae Bibliorum, Hanoviae MDCXVIII, s. v.

лата Библија (во Стариот и Новиот завет) има само едно единствено место каде што во еден краток и затворен отсек заедно се наоѓаат сите (шест) изрази кои ги наведува Јоан Егзарх; тоа е Откр 15,4 & 16,3-14:

Откр 15,4: ...ὅτι πάντα τα ἔθνη ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ...
Хвалов кодекс (1404 год.):¹² ...ѣко всї̄ езици придоу и поклонѣтъ
се прѣдъ тобоу,... (var.: придоутъ хрв.-глаго., придѣтъ Рум.)
Вулгата: ...quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo,...
Македонскиот превод:¹³ ...зашто сите народи ќе дојдат и ќе се поклонат пред
Тебе;...

16,3: Καὶ ὁ δευτερος (ἄγγελος) ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ...καὶ πᾶσα ψυχὴ (ζωῆς) ἀπέθανεν, τὰ ἐν τῇ θαλάσῃ.
и дрогы анѣль излѣлъ пиѣлъ свою оу морѣ, .. и всака доу-
ша оумрѣтъ ѣже оу моры. (var.: в морѣ... в мороу хрв.-глаго.,
вз морѣ... в мори Рум. Алекс.)

Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, ... et omnis anima vivens mortua est in mari.

И вториот ангел ја изли чашата своја во морето: ... и сè живо изгина во морето.

16,4: Καὶ ὁ τρίτος (ἄγγελος) ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων· ...
и .г. анѣль излѣлъ пиѣлъ свою на рѣкы и на истоуници вод-
ниѣ, ... (var.: в рѣкы и в ист. Алекс.)

Et tertius effudit phialam suam super flumina et super fontes aquarum, ...

Третиот ангел ја изли чашата своја во реките и во изворите водни, ...

¹² Д. Daničić, Apokalipsa iz Hvalova rukopisa, Starine JAZU, knj. IV, Zagreb 1872, 102-103; - препечатено во »Сипнији списи Ђуре Даничића, III: Описи ћирилских рукописа и издања текстова«, приредио Ђ. Трифуновић, Београд 1975, број XXII. - Во заградите се наведуваат поважни варијанти од хрватско-глаголскиот часослов Brevijar Vida Omišljanina 1396. год. по изданието: I. Berčić, Ulomci Svetoga Pisma obojega uvjeta satroslovenskim jezikom, V, u Zlatnom Pragu 1866, 127-129; (рус.-цсл. вар.) архимандрит Амфилохий, Апокалипсис XIV века Румянцевского музея, Москва 1896, 179, 183-184, 188-189 (= Рум.; Алекс. = Апок. на св. Алекс., XV-XVI в.)

¹³ Новиот завет на нашиот Господ Исус Христос, Лондон 1976, 344-345.

16,12: Καὶ ὁ ἕκτος (ἄγγελος) ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν τὸν Εὐφράτην· καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῆς (var.: ἀνατολῶν) ἡλίου.

и .s. анѣлѣ излиѣ пиѣль свою на рѣкоу великоуѣ епратъ, исеуе вода еи, да оуготоваеѣтѣ се поуѣть царемъ иже шѣ оуѣстокъ сльнаунихъ. (var.: от востокъ хрв.-глаг., ѿ встока Алекс.)

Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Eufraten et siccavit aquam eius, ut praepar(ar)etur via regibus ab ortu solis.

Шестиот ангел ја изли чашата своја во големата река Еуфрат; и се пресуши водата нејзина, за да се приготви патот за царевите од сончевиот исток.

16,13: Καὶ εἶδον ... ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα ὡς βάτραχοι (var.: ὡσ[εῖ] βατράχους | add ἐκπορευθέντα)·

и в(и)дихъ... из оуѣсть лажнаго пророка .г. доуѣхы нечуисти исходеште ѣко жабы. (var.: ѣко жабѣ хрв.-глаг., акѣ жабы исходаша Рум., от исѣ. Алекс.)

Et vidi ... de ore pseudoprophetae spiritus tres immundos in modum ranarum.

И видов кога ... од устата на лажниот пророк излегоа три нечисти духа, како жаби; ...

16,14: ... συναγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον τῆς ἡμέρας: (ἐκείνης) τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.

... сьбрати е на еранъ дне [к] томоу великаго бога вседръ-житела. (var.: на еранъ дъни томоу хрв.-глаг. Рум., оного Алекс.)

... congregare illos in proelium ad diem magnum omnipotentis Dei.

... за да ги собираг за војна во оној голем ден на Бога Седржителот.

2.1 Скоро не може да се замисли дека цитираните изрази само случајно се појавуваат во еден така краток и содржински определен библиски контекст («septem phialae – седумте чаши»).

Чистиот црковнословенски печатен библиски текст (без предговор и без додатоците на крајот) има во синодалното издание 1882. год.¹⁴ 1132 страници; »нашиот« отсек заема

¹⁴ БѢЛІА ИЛИ КНИГИ СВАЩЕННАГШ ПИСАНІА ВѢТХАГШ И НОВАГШ ЗАВѢТА, МОСКВА ⚡ АШПВ (=1882).

половина страница (=0,04%!); целиот латински библиски текст (не сметајќи ги ни старите предговори на св. Јероним, ни неканонските библиски книги, ни псалмите »secundum Hebraicum«) заема во шпугартското издание на Вулгатата¹⁵ 1770 страници, »нашиот« текст се сместува на 1,1 страница (=0,06%) Овие броеви ни дозволуваат со човечка сигурност да ја исклучиме случајноста на нашето тврдење.

Можеме да утврдиме дека авторот на граматичкиот пасус со грчко-словенските примери (во варијантата на Јоан Егзарх) се служел со лексички материјал од 15. и 16. глава на Откровението на Јован Богослов. Откровението е последна новозаветна и воопшто библиска книга. Од 16. глава (од »нашето« место) до крајот преостануваат само шест глави (во цсл. печатен текст пет страници, во шпугартската Вулгата десет страници). Статијата очигледно произлегла во врска со преводот на апокалипсата. Според современата состојба на истражувањето се приклонуваме кон мислата дека и последната книга на библијата, Откровението, беше преведена уште во великоморавското време, од Методиј.¹⁶ Тоа значи дека трактатов за преведување не беше замислен како предговор (Константиновиот пролог) кон преводот на апракос-евангелието, туку како поговор (епилог) на преводот на Новиот завет (евентуално на целата библија, ако Методиј не го оставил преведувањето на Стариот завет на крајот на својата литературна дејност?). Таквото сфаќање добро се согласува и со апологетскиот, одбранбен карактер на текстот: на крајот на својата преведувачка дејност Методиј имаше многу повеќе искуство во тој поглед, отколку што можеме да го има Константин кога одеше

¹⁵ Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem, I, II, Stuttgart (1969).

¹⁶ Сп.: V. Oblak, Die kirchenslavische Übersetzung der Apokalypse, AfSIPh 13 (1891) 321-361; - В. Перетц, Древнейший список славянского толкового Апокалипсиса, Slavia 2 (1923-1924) 641-644; - пред триесет години дојде до заклучоко дека Откровението беше преведено уште во кирило-методиското време, и Владимир Кијас (V, Куас, Брно) - во неопубликуваниот предлог на ексерпцијата за прашкиот Старословенски речник; - F. Grives, Konstantin und Method, Lehrer der Slaven, Wiesbaden 1960, 133 (редче 11-13). - Сп. и вест на Животот на Методиј, глава XV: (Методиј) . . . ѿ оученикъ своих посажъ дѣва попы скорописца зѣло, прѣложі въ вѣрѣ всѣх книгъ, всѣх исплънь, развѣ Макавѣи, ѿ гоуьскага зѣма въ словѣньскѣ, . . . псалтырь во вѣ тѣкъмо и евангѣлиѣ съ апалъмъ и избѣранъими словѣьмаи цркъьными съ философъ прѣложилъ първѣьмъ, П. А. Лавров, Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности, Ленинград 1930 (»Труды славянской комиссии АН СССР«, т. I), 77. - Сигурно не спаѓа Откровението во бројот на текстовите кои беа преведени од Константин: во источната црква Откровението е девтероканонска книга (призната во XIV век), на литургијата не се чита, во западните перикопи не се чита ни 15. ни 16. глава. - Не е веројатно дека изразот »Апостол« во XV глава на Житието на Методиј би опфаќал не само Дела на апостолиите и Апостолските посланија, но и Откровението на Јован Богослов.

(или кога беше дојден) во Моравија со првиот превод на апракос-евангелието.¹⁷

3 Варијантите на Македонското кирилско ливче. Верзијата на Јоан Егзарх и верзијата сочувана во Македонското ливче водат потекло од еден стар архетип. Охридската варијанта (Мак. л.) е ревидирана.

3.1 Зборот **жаба** многу е редок во библиските текстови (сп. § 2) и освен тоа *жаба* имаше во средниот век една силно негативна конотација.¹⁸ Поради тоа изразов беше заменет со еден чест и убав звор: *αοτήρ* — **СВЪЗДА** (обратна замена не би била логична; за претпоставката дека во првобитниот текст се наоѓале сите три примери — *жаба*, *река*, *sbezga* — нема основа во познатите ракописи).

3.2 Определбата на **море** како именка од машки род не е последица на незнаењето: тоа е еден човечки превид, недогледување кое може да ни се случи и нам (посебно кога го имаме обликот **ВЪ МОРИ** [Откр 16,3 вторпат] кој е идентичен со машките облици). Ако има право А. Минчева дека во Мак. л. јасно се чита буквата П (в. § 1, заб. 1), редакторот на охридската верзија ја исправил старата грешка преку замената на грчко-словенскиот пример *θάλασσα* (f.) — **море** (n.!) со правилен пример *πηγή* (f.) — **истоуџникъ** (m.); изразов доаѓа и во »нашиот« отсек на Откровението (16,4 — в. § 2) и би можело да се претпостави дека бил и во архетипот (? ?).¹⁹

¹⁷ Како предговор за Константиновиот превод на апракос-евангелието добро можел да служи Прогласот што Вајан го смета за предговор кон тетра-евангелието. Неговата апострофа слъзшитѣ оубо, народи словѣнѣсти и неговата пофалба на книгите и на писмото многу добро одговара за првата словенска книга (текст види, на пр., Vaillant, Textes..., I, 65-68). — Полниот библиски текст беше определен за потребите на калуѓерите и за духовенството; тука беше учениот трактат за теоријата на преведувањето поумесен отколку при апракосот кој има и една пастирска улога (за простиот народ). — Би можело да се рече дека и партиципите прѣложше, оставлше и аористот положихомъ подобро се разбираат во еден епилог отколку во предговор, но тоа е и прашање на стилската формулација.

¹⁸ Сп.: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, uredio A. Badurina, Zagreb 1979, s. v. *žaba*.

¹⁹ Тесно поврзана со »нашиот« отсек ја среќаваме уште една грчка женска именка од π — на која одговара словенската именка од машкиот род: *πόλις* (f.) — **градъ** (m.) — Ар 16,19 (двапати).

3.3 Примерот *πάντα ταῦτα ἔξει* — **ВЪСЕ СЕ ПРИД (ЕТЪ)** сигурно е дополнет од редакторот. Во рамките на Новиот завет може да се однесува само на Мат 23,36: *ἔξει πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν γενεάν ταύτην* venient haec omnia super generationem istam — *сето тоа ќе пагне брз обој рог*. Но имено на ова блиско место сите стл. и цсл. споменици имаат **ПРИДЪТЪ ВЪСЪ СИ** (pl.!) **НА РОДОСЪ** Mar Zogr^b Ass Ostr Nik (Hval) Mir Vukan Банишко ев. и хрватско-глаголските споменици²⁰ (место **СИ** доаѓа и **СИЪ, СИТА**). Освен тоа редоследот на зборовите е променет. И уште нешто: сите примери ја документираат разликата во родот на грчките и словенските именки; овој пример ја покажува разликата на граматичкиот број. Кратко и јасно, од различни причини примеров не личи во овој цел контекст. Се чини дека препишувачот-редакторот потпикинат со примерот *πάντα τὰ ἔθνη ἔξουσιν* — **ВЪСИ НАЗЪЦИ ПРИДЪТЪ** најзуст и неточно дополнително го цитира и Мат 23,36.²¹

4 *Заклучок*. Текстот на Македонското кирилско ливче содржи еден дел од Методиевиот епилог (поговор) кон словенскиот превод на полиниот Нов завет (или на целата Библија). Методиј го составил кога овој негов превод се ближел кон крајот; примерите ги избрал од она место на Откровението на св. Јован Богослов кое имено во тоа време преведувал. Преславската верзија (кај Јоан Егзарх) поверно го зачувала првобитниот текст, охридската верзија (Македонското кирилско ливче) покажува свесна творечка редакција извршена во славниот охридски центар на старата словенска писменост.*

²⁰ Сп. Хоралек, *op. cit.* (в. бел. 3) 232; тој мисли дека тоа е сведоштво за фактот дека можеме да претпоставуваме во првобитниот превод словенска еднина и во тие случаи од овој тип каде што не е потврдена во спомениците (!); сп. и: К. Horálek, *Řecké taῦta v staroslověnském překladě evangelia*, *Listy filologické* 72 (1948) 91-97.

²¹ На прв поглед би можело да се чини дека кај Јоан Егзарх имаме една *omissio ex haplographia* *πάντα* 1-2 (*πάντα₁ ταῦτα... πάντα₂ τὰ ἔθνη*); но мислам дека во светлината на нашето објаснување тоа не е ни потребно, ни веројатно.

* За време на печатењето на статијата го добив новиот број на списанието: Старобългарска литература 9 (1981). Во таа книга се објавени две важни нови студии по истиот проблем: А. Минчева, *За текста на Македонскиот кирилски лист и неговиот автор* (3-19), и И. Добрев, *Съдържа ли Македонскиот кирилски лист откъс от произведение на Константин Философ-Кирил за преводаческото изкуство?* (20-32). Двата автора сметаат дека трактатот го води своето потекло од преславската школа (Минчева претпазливо мисли на Константин Преславски, Добрев на Јоан Егзарх или на некаква друга преславска книжевна личност). — Од истото списание узнав дека и Р. Ајдетмилер се занимавал со оваа проблематика во своето предавање во Шумен (симпозиум »Йоан Егзарх Български«, 1979); сп. Минчева, стр. 14 и 19, заб. 43.

Резиме

Македонското кирилско ливче (ливчето на Гилџфердинг) и еден дел на прологот на Јоан Егзарх кон неговиот превод на Богословие на Јоан Дамаскин содржат одломка на стсл. трактат за преведувачката уметност. А. Вајан мислеше дека тоа бил предговорот на Константин Философ (св. Кирил) кон неговиот превод на апракос-евангелието. Меѓутоа, сите грчко-словенски примери коишто ги наведуда стариот автор, заедно се наоѓаат во 15. и 16. глава на Откровението на Јован Богослов (т. е. кон самиот крај на Новиот завет и на целата Библија). Затоа дојдовме до заклучокот дека текстот го претставува поговорот на Методиј кон преводот на Новиот завет (или на Библијата).

Summarium

DE TEXTUS FRAGMENTI CYRILLICI MACEDONICI ORIGINE

Fragmentum cyrillicum Macedonicum sive Hilferdingianum atque pars proemii Ioannis Exarchi ad Ioannis Damasceni Theologiae versionem slavicum tractatum palaeoslovenicum continent de arte transferendi libros e lingua graeca in sermonem slavicum. A. Vaillant putabat hoc opus a Constantino Philosopho (S. Cyrillo Thessalonicensi) quondam scriptum et prologi instar versioni slavicae evangelii liturgici («apracos», ut aiunt) adiunctum esse. Cum autem exempla cuncta ab auctore antiquo allata capitibus XV et XVI Apocalypseos deprompta sint, textus ille multo magis Methodio est tribuendus, qui eum versione librorum Novi Testamenti (vel S. Scripturae integrae) quasi iam finita velut operis huius universi epilogum composuit.

Sažetak

PODRIJETLO TEKSTA MAKEDONSKOG ĆIRILSKOG LISTIĆA

Makedonski ćirilski listić (Hiljferdingov listić) i jedan dio predgovora Joana Egzarha njegovu prijevodu Bogoslovlja Ivana Damaščanskog sadrže odlomak stsl. traktata o prevodilačkom umijeću. A. Vaillant je mislio da je to Konstantinov-Ćirilov predgovor prijevodu aprakos-evanđelja. Međutim, svi grčko-slavenski primjeri koje stari autor navodi, uzeti su iz 15. i 16. glave Apokalipse (=posljednja knjiga Biblije kojom završava Novi zavjet). Na osnovi toga mislimo da taj tekst predstavlja Metodijev pogovor prijevodu Novog zavjeta (odn. cijele Biblije).

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 18. svibnja 1982.

Autor: *František Václav Mareš,*

Institut für slavische Philologie, Wien